

Starta eko **Gris**

Foto: Jonas Ivarsson

Börja med ekologisk grisproduktion

Text: Ingela Löfquist HIR Skåne AB

Idag utgör de ekologiska slaktsvinen cirka 3 procent av den totala slakten, men andelen ökar sakta. Det finns möjlighet till en större försäljning till både handel och den offentliga sektorn samt även till ökad export inom Europa.

Uppfödning av ekologiska grisar skiljer sig mycket från den konventionella produktionen. En ekologisk gris kräver daglig utevistelse, större ytor och material att böka i.

Detta innebär att det är många förändringar du ska göra på din gård vid en omställning från konventionell till ekologisk produktion. Ekologisk produktion kräver större resurser av både byggnader och areal, vilket fördyrar uppfödningen men samtidigt får grisen chans till ett aktivt liv och brukaren en mer värdefull produkt. För gårdar med rätt förutsättningar har lönsamheten utvecklats mycket positivt under senare år.

Hitta en marknad

För att få ett bra pris för ditt kött bör du ha kontrakt med ett slakteriföretag. Du kan låta slakteriet köpa dina djur, men det finns också de som använder slakterierna för legoslakt och sedan säljer köttet själva eller tillsammans med andra. Detta kräver mer av dig men kan vara riktigt lönsamt.

Lönsamheten beror mycket på vilken marknad du hittar för ditt ekologiska kött. Undersök olika möjligheter för avsättning och se vilket pris du kan få ut. Givetvis ska du ta med i beräkningen hur stor egen insats du har möjlighet att göra för detta. Att sälja kött i egen regi i t ex en gårdsbutik kan betydligt högre intäkter, men kräver också insatser.

Välj efter dina förutsättningar

Du kan välja mellan att producera ekologiska grisar certifierade enligt EU:s regler eller certifierade enligt KRAV:s regler. Båda koncepten bygger på samma regelverk, en gemensam EU-förordning, men KRAV har vissa ytterligare regler. Den största skillnaden är att den KRAV-certifierade grisen är ute på bete. KRAV-reglerna säger att grisarna ska vara ute minst 4 månader på beväxt mark under sommarperioden. Enligt

EU:s regler ska ekologiska grisar ha tillgång till en attraktiv utevistelse, helst med skog eller träd. Det ska finnas tillgång till skydd och resurser som ger grisarna en möjlighet att reglera kroppstemperaturen. Om du har en rastgård med en hårdgjord yta måste du ordna den så att det både går att böka där och så att grisarna finner den attraktiv.

Ett företag med EU-ekologiska grisar ska vara självförsörjande på foder motsvarande 30 procent av årsbehovet. Du får dock samarbeta med andra gårdar och foderaktörer, men det ska då vara ett dokumenterat samarbete. I KRAV-certifierad grisproduktion ska självförsörjningsgraden vara högre, minst 50 procent. En ökad självförsörjningsgrad innebär för de flesta företag en begränsning av grisproduktionens omfattning.

För att kunna märka och sälja sina produkter som ekologiska måste du följa regelverket och certifiera din verksamhet. Anmäl dig till ett kontrollorgan som kontrollerar din produktion. Du ska också anmäla dig till Jordbruksverkets register över ekologiska producenter. Först efter att omställningen är klar kan du börja sälja dina produkter som ekologiska.

Du får däremot stöd för ekologisk produktion även under omställningstiden om du ansökt om det.

Att ställa om till ekologisk produktion

Det tar cirka ett och ett halvt år att ställa om en gård till ekologisk grisproduktion. Efter 12 månader har du så kallat omställningsfoder som du kan ge dina grisar och det får du ge utan begränsning. Det är sedan sex månaders omställning för grisarna, från det att du kan utfodra dem enligt reglerna för ekologisk produktion.

Du måste börja med att ställa om din växtodling till ekologisk produktion, antingen hela gården eller vissa skiften. Omställningsperioden för

växtodlingen är vanligtvis två år. Av det du odlar under första året får endast proteingröda, bete eller vall användas som foder till dina ekologiska grisar och maximalt utgöra 20 procent av grisarnas årsbehov av foder. Efter 12 månader är alla grödor som skördas omställningsfoder och det kan du använda som foder till dina egna djur. Du får komplettera med att köpa in godkänt ekologiskt foder.

Först efter minst två år är växtodlingen godkänd och grödorna kan säljas som ekologiska. Tänk på att du inte kan odla samma grödor eller ha samma djurslag både konventionellt och ekologiskt.

Du kan snabba upp din omställning om du samarbetar med en granne som redan har godkänd mark, men du ska ha ett skriftligt samarbetsavtal. Du kan exempelvis köpa certifierat foder av granngården medan de köper tillbaks motsvarande mängd växtnäring i form av gödsel.

Integrerad eller specialiserad?

Grundtanken inom ekologisk produktion är att du har en integrerad produktion, där smågrisen föds och blir kvar i samma besättning ända fram till slakt. Fördelarna är många med att låta djuren växa upp i samma miljö. Grisarna slipper stressen vid transport, undviker nya smittor och miljöombyte. Trots detta har utvecklingen blivit att fler specialiserar sig antingen på smågris- eller slaktsvinproduktion. Antagligen för att gården blir mer rationell och kostnadseffektiv med färre och större grupper. Leveranser av större grupper till slakt ger även lägre stoppavgift per gris. Om du behöver köpa in avelsdjur är huvudregeln att de ska vara ekologiskt uppfödda, men det finns undantag.

Stort arealbehov för grisar

Grisar kräver stor areal, dels till foderförsörjning men även till utevistelsen under betesperioden.

Foderbehovet för en integrerad sugga är drygt åtta ton foder för 22 levererade slaktsvin, varav spannmålsdelen är cirka tre fjärdedelar. Detta innebär att det behövs 1,5–2 hektar spannmål per sugga om du ska täcka hela spannmålsbehovet från smågris till slaktsvin. Har du endast smågrisproduktion är behovet av spannmål cirka 2 ton per sugga. Du bör i första hand odla egen spannmål, därefter kanske eget proteinfoder såsom ärter, åkerböna eller raps. En god lönsamhet bygger oftast på en hög självförsörjningsgrad.

Varierad växtföljd med vall

Även om du som grisproducent behöver mycket spannmål, så var noga med att välja en varierad och odlingssäker växtföljd. Det är annars stor risk att du får för mycket ogräs och spannmålskörarna sjunker. Variera spannmålen med vall och proteingrödor. Du bör sträva efter att ha minst 40 procent baljväxter varav hälften ska vara vall för att försörja växtföljden med kväve. Växtföljden får anpassas till det område du befinner dig i samt till gårdens förutsättningar. Har du exempelvis 100 suggor i integrerad produktion bör du ha 300 hektar växtodling för att odla all spannmål. Av åkerarealen behövs cirka 22 ha till betesareal under förutsättning att grisarna utfodras i ett stall. Om du inte gödslar till grödan året efter kan beläggningen på betet öka något.

Ett exempel på en 7-årig växtföljd

1. Klöverfrövall/vall
2. Vall/grisbete
3. Höstvete/rågvete
4. Korn
5. Åkerböna/ärter
6. Rågvete/höstvete
7. Korn med insädd

Tabell 1: Genomsnittligt foderbehov per djur, kg foder

	Spannmål	Trindsäd	Koncentrat
Sugga (2,1 kullar)	1250–1300	100–150	150–170
Smågris, – 30 kg levande vikt	30	5	10
Slaktsvin, 30-115 kg levande vikt	200–210	25–30	25–30

Egen spannmålsodling sänker foderkostnaderna. Foto: Stefan Lundmark

Aktiv gris i stimulerande miljö

Grisarna ska kunna vara ute varje dag. Det finns dock möjlighet att hålla de nyfödda grisarna inne under en period runt grisningen. KRAV-certifierade grisar ska ut på bete under sommartid, där ska de kunna beta eller böka i jorden. Även i en rastgård ute på plattan ska det finnas material för grisarna att böka i, vanligtvis är det torv eller halm, enligt EU:s regler. Det kan även finnas en foderhäck som fylls med vallfoder, vilket ger grisarna både sysselsättning och mättnadskänsla.

Under varma dagar behöver grisarna hjälp med att svalka sig eftersom de inte kan svettas. Vattenspridare på plattan och gyttjebad på betet är bra alternativ.

Uteplatta till slaktsvinen kan hållas ren med skrapor. Foto: Ingela Löfquist

Grisar kan inte svettas och behöver hjälp att svalka sig varma dagar. Gyttjebad ger svalka och skydd mot solen. Foto: Jonas Ivarsson

Planera inför betesperioden

Tänk på att planera för betesdriften, så att du minimerar växtnäringsläckage. Arealbehovet för betesdriften baseras på en max belastning på 22 kg fosfor per ha och år och beräknas som ett genomsnitt för gården under fem år. Räkna med 0,1–0,2 hektar bete per sugga i produktion och 0,02–0,035 hektar bete per slaktsvin. Du behöver den mindre betesarealen om grisarna utfodras på stall då det kan antas att halva gödselmängden då stannar inne.

Du bör även ta hänsyn till kvävebelastningen så att den inte blir för hög. Du kan till exempel locka grisarna att utnyttja hela arealen genom att öka betet successivt, så kallad strip-betning. Detta för att undvika höga punktbelastningar nära stallbyggnader eller hyddor. Du kan även släppa grisarna på ett spätt klöverbete. De kommer då i första hand att beta och den växande grödan kan ta hand om växtnäringen i gödseln. Undvik rödklöver i vallen till suggor. Rödklöver innehåller östrogena substanser som kan ge fruktsamhetsstörningar.

Intakta grupper ger fördelar

Ekologiska grisar ska hållas i grupp förutom suggor under digivningen. Grupperna ska vara stabila och du bör undvika att blanda grisarna. Suggan ska grisa i avskildhet. Boxarna ska ströas rikligt så att suggorna kan bygga bo och få utlopp för sitt naturliga bobyggarbete. Normalt flyttas digivande suggor till en familjebbox efter

10–14 dagar efter grisningen, där 6–8 suggor med smågrisar går tillsammans fram till avvänjningen som tidigast får ske efter 40 dagars ålder. Det bör finnas möjlighet till foderstyrning även i familjeboken, så att inte vissa suggor blir för feta.

Ett annat alternativ är att hålla digivande suggor i individuella boxar, med egen uteyta. Efter avvänjning flyttas suggan till betäckningen, medan smågrisarna kan gå kvar. I en integrerad besättning kan grupperna med fördel behållas och delas vid insättning i slaktsvinsstallet. Grupper med 30–40 slaktsvin brukar fungera bra.

Minst hälften av det minsta utrymmet som ekologiska grisar ska ha inomhus och utomhus ska bestå av helt golv, alltså inte bestå av spalt eller nät. Det ska alltid finnas en bädd av halm eller annat material som är stor nog att alla grisar kan ligga ner samtidigt på det mest utrymmeskrävande sättet.

Smygbrunster – en utmaning

Flyttning till familjeboken, stora grupper och feta suggor kan stimulera till smygbrunster under digivningen. Smygbrunsterna skapar oro i boxen och risk att suggorna inte kommer att hålla sin grupp i omgångsgrisningen.

Avskild liggplats i slaktsvinsstallet.
Foto: Ingela Löfquist

Samma stall året om

Det vanligaste systemet idag är att ha ett stall placerat centralt på gården. Stallet används hela året och utfodringen sker inne i stallet. Grisarna går ut från stallet till olika betesfällor under sommaren. Kravet är att det finns tillräckligt med betesareal intill stallet. Ur parasitsynpunkt

rekommenderas att grisarna återkommer till samma bete tidigast vart fjärde år. Spolmask är det största bekymret.

Mobila hyddor i växtföljden

Ett alternativ till ett stall är ett system med hyddor till grisarna. Hyddorna flyttas runt i växtodlingen och vid grisning kan ny mark erbjudas till smågrisarna. Djurhälsan är oftast mycket bra.

Systemet är mycket areal- och arbetskrävande om djuren finns ute året runt. Därför har det utvecklats en mobil hydda med medföljande rastgård och automatisk utfodring, driven av solceller. Hyddan ska flyttas regelbundet, helst dagligen när grisarna börjar bli stora. Den stora fördelen är att grisarna får ny mark varje dag, gödseln sprids jämnt på fältet och arealen runt hyddan kan utnyttjas och skördas. Vintertid bör hyddan ställas på en hårdgjord platta så att utgödsling och vattenförsörjning kan ske på ett smidigt sätt samtidigt som tillsynen av grisarna underlättas. Men tänk på att kravet på attraktiv rastgård kvarstår under vintern.

Full aktivitet i den mobila hyddan.
Foto: Gabriella Foschi-Lundmark

Så utfodrar du en ekologisk gris

Målsättningen är att fodret till grisarna ska vara ekologiskt. Idag finns det ett undantag fram till och med 2026, som ger dig möjlighet att ge smågrisar på upp till 35 kg maximalt 5 procent konventionellt proteinfoder av jordbruksursprung. Detta gäller bara om det inte går att få tag på ekologiskt proteinfoder och är till för att underlätta att täcka grisens proteinbehov av de essentiella aminosyrorerna. Svårigheten är framför allt

att utfodra den avvanda smågrisen. En senare avvänjning underlättar proteinförsörjningen då soggans mjölk har ett högt biologiskt värde, och kraven på proteinets kvalitet är större ju yngre grisen är. Det finns ett utbud av ekologiska grisfoder på marknaden med både koncentrat och helfoder, men priset är högt. Att producera ett bra smågrisfoder är svårt, därför kan det vara prisvärt att köpa det för att hålla tillväxten uppe.

Finns det möjlighet att lagra och producera foder på gården är det oftast en av de mest lönsamma åtgärderna du kan göra. För att klara proteinförsörjningen bör du minst ha både trindsäd och raps/rapskaka tillsammans med spannmål i foderblandningen.

Grovfoder till alla grisar

Du ska utfodra grovfoder till alla grisar. Ett klövergräsilage baserat på vitklöver kan förse en sinstugga med mer än halva energibehovet och ger mättnadskänsla. För slaktsvinens del kan vallfodret bidra med cirka 15–20 procent av näringsbehovet. En äldre gris utnyttjar vallen bättre än en yngre. Men grovfodret ger alltid sysselsättning och bidrar till ökat välbefinnande.

Vilopaus efter maten. Foto: Ida Lundmark

Vad påverkar lönsamheten?

Det är viktigt att utgå från gårdens förutsättningar samt ditt intresse. Har du inte så stort arealunderlag men ett genuint djurintresse är det troligen smågrisproduktion som är det bästa valet. Här krävs det en god förmåga att planera och få djurflödena att fungera. Ett gott djuröga behövs för ha koll på djurhälsan. Var inte för snål

med utrymme i stallet och ströa väl. Lite extra tillsyn i stallet är ofta väl investerad tid då varje smågris ger ett högt pris.

Sträva efter att odla en hög andel av det foder du behöver. Oftast är det bättre lönsamhet att ha en högre självförsörjningsgrad än maximalt med djur. Kan du samarbeta med en granne med mjölk- eller nötköttproduktion kan vallen i växtföljden få ett annat värde och leda till en mer odlingsssäker växtföljd. Detta kan sänka foderkostnaderna avsevärt. Var även observant på foderspill och foderstyrningen hos grisarna. Foderkostnaden är hög och fodret ska hanteras därefter och feta grisar är en dubbel förlust. Mycket foder och lågt avräkningspris.

En checklista för vad du bör tänka på innan start

- Ta kontakt med slakterierna och diskutera vad de efterfrågar och kan erbjuda dig.
- Tänk igenom dina förutsättningar på gården både för växtodling och djurhållning.
- Ta kontakt med rådgivare och få hjälp att räkna på olika förslag.
- Hur mycket foder kan du producera?
- Lagringsmöjlighet hemma eller legolagring?
- Byggnationen – investeringsbehov?
- Ta fram dina styrkor och svagheter.
- Kanske finns det möjlighet till samarbete med närliggande gårdar?
- Åk och besök andra producenter.
- Planera noga innan start. En ärlig tidsplan är viktig.
- Anmäl dig i god tid innan planerad start till ett kontrollorgan och till Jordbruksverket.
- Gå gärna med i en ERFA-grupp och få nya kontakter.

Foto: Ingela Löfquist

Europeiska jordbruksfonden
för landsbygdsutveckling, Europeiska
investeringar i landsbygdsområden

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Tfn 036-15 50 00 (vx)
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se

ISSN 1102-8025. JO22:2

Omslagsfoto: Ida Lundmark